

**Plaatsingslijst van stukken
betreffende
Leendert Overduin**

**Levensjaren 1900-1976
Jaren van de collectie 1890-1976, 2022-
2024**

**Collectie A. Bekkenkamp
auteur van *Leendert Overduin
het leven van een pastor Pimpernel***

Samengesteld door Bert Kraan

Aangevuld door drs. K. Dagmare Houniet

HDC | Protestantse Erfgoed Collectie
Bibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Collectie nummer: 023
November 2021/september 2022/december 2024

Inleiding

Leendert Overduin werd op 22 december 1900 te Leiden geboren als zesde van elf kinderen. Zijn vader, Jacobus Overduin, had aldaar een textielwinkel. Leendert volgde geen middelbaar onderwijs maar werkte, net als zijn meeste broers, in de zaak van zijn vader. Mogelijk onder invloed van zijn jongere broer Koos, die theologie ging studeren, kreeg hij een late roeping en startte in 1925 de studie voor het staatsexamen, waarvoor hij in 1930 slaagde. Als gereformeerde jongeman ging hij, net als zijn broer Koos, uiteraard aan de Vrije Universiteit studeren (ingeschreven als student 1374, cursus 1928-1929). Daar leerde hij Kleijs Kroon kennen, en mogelijk onder diens invloed sloot Leendert zich, naar aanleiding van de kwestie Assen 1926, aan bij de Gereformeerde Kerken on Hersteld Verband. Binnen dit kerkgenootschap kreeg hij ook zijn eerste aanstelling als predikant te Enschede. Nadat het Hersteld Verband zich in 1946 verenigde met de Nederlandse Hervormde Kerk, werd Overduin als wijkpredikant in feite boventallig. Hij werd nu aangesteld als buitengewoon predikant voor sociale arbeid. In die hoedanigheid leerde hij Zwaantje ter Heege kennen, directrice van de Gezinszorg. Met haar trouwt Overduin in 1955, op de leeftijd van 54 jaar. In datzelfde jaar krijgt hij een aanstelling als gemeentepredikant in de Enschedese wijkgemeente Lonneker.

Per 1 januari 1966 ging Overduin met emeritaat maar bleef daarna nog zes jaar bijstand in het pastoraat geven te Lonneker. Daarna trad hij nog af en toe als pastor naar voren.

Via een flat in Enschede verhuisden Overduin en zijn vrouw in juni 1976 naar een bejaardenwoning in Lonneker. Overduin was toen al ernstig ziek, en op 17 juli van dat jaar overleed hij, in de leeftijd van 75 jaar.

Tot zover in het kort de levensloop van Leendert Overduin, waarin ogenschijnlijk geen spectaculaire dingen gebeurden. Maar dat is maar schijn! In 1941, het tweede jaar van de oorlog, raakte Overduin betrokken bij het verzet. Hij organiseerde, samen met zijn zussen Maartje en Corrie en nog enkele anderen, de onderduik en verzorging (o.a. etensbonnen, kostgeld) van minstens 1.000 joden, en vormde uiteindelijk wellicht de meest succesvolle onderduikorganisatie van WO II. Ze stonden bekend als de groep Overduin, en hadden vertakkingen in het hele land. Tot drie keer toe werd Overduin opgepakt en elke keer kwam hij weer vrij, soms door zijn ontwapenende openhartigheid. Zijn broer Koos, ook in het verzet, had veel minder geluk. Die kwam, via kamp Amersfoort, uiteindelijk in concentratiekamp Dachau terecht. Over zijn ervaringen daar publiceerde hij in 1946 het bekende boek *Hel in hemel in Dachau*. Koos is later als spreker en publicist veel bekender geworden dan zijn broer Leendert.

Tot verbazing en en soms ergernis van velen sprong Overduin na de oorlog in de bres voor voormalige NSB-ers en hun kinderen, wanneer ze in zijn ogen onrechtvaardig behandeld werden. Het bekendste geval is wel dat van de weduwe A.C. Lasonder-Bauer, voor wie Overduin tot in de hoogste regeringskringen actie voerde, en met resultaat! Voor deze affaire verwijst ik naar inv. nr. 3.

Overduins begrafenis werd door een onafzienbare menigte bijgewoond, waaronder veel joden en oud-NSB-ers. Voor een beknopt overzicht van Overduins leven en werk verwijs ik naar het artikel dat Coen Hilbrink in deel 3 van de *Overijsselse biografieën* schreef. Voor een uitgebreide levensbeschrijving verwijs ik naar het boek dat A. Bekkenkamp in 2000, ter gelegenheid van Overduins 100e geboortejaar, publiceerde over deze beminnelijke, bescheiden maar o zo moedige mens!

Over de collectie

De collectie kwam in 2001 in bezit van het HDC en bestond uit een aantal genummerde en van opschrift voorziene omslagen. De inhoud bleek al snel van tweeërlei aard te zijn:

- Stukken die afkomstig waren van L. Overduin zelf
- Materiaal dat A. Bekkenkamp* verzameld had voor het schrijven van zijn biografie van L. Overduin

Ik heb vervolgens een tweedeling gemaakt en eerst de originele stukken beschreven. Soms waren zij slechts in fotokopie aanwezig. De reden hiervoor is mij onbekend. Vervolgens heb ik het door Bekkenkamp verzamelde materiaal beschreven. De originele stukken heb ik waar mogelijk chronologisch geordend, bij de door Bekkenkamp verzamelde stukken heb ik dat nagelaten

Augustus 2017

Bert Kraan

In februari 2020 werd een omslag stukken afkomstig van A. Bekkenkamp aan de collectie toegevoegd. Het betreft een aantal lezingen over L. Overduin.

In november 2021 en september 2022 werden een omslag met stukken en één los deel afkomstig van A. Bekkenkamp aan de collectie toegevoegd. Het betreft stukken verzameld naar aanleiding van de herdenking van 75 jaar bevrijding en de Leendert Overduin Civil Courage Essay Contest.

In december 2024 werden aanvullende stukken aan de collectie toegevoegd. Zie onder 'Toevoeging 2024'.

Uit de collectie verwijderde stukken

Blijvend verzet: teksten van K.H. Kroon. Redactie: Harm Dane / Harry Witte. Zeist, 1982

Macht Gebete aus meinen Geschichten : Essays eines Betroffenen / Elie Wiesel. Freiburg [etc.], 1987

Bronnen

Leendert Overduin, het levensverhaal van een pastor Pimpernel 1900-1976, door A. Bekkenkamp. Enschede, 2000

De illegalen : illegaliteit in Twente & het aangrenzende Salland, 1940-1945,

* Zie ook collecties 634 betreffende ds. A.R. Rutgers en 264 betreffende ds. J.W. Samberg en A. Bekkenkamp zelf.

door Coen Hilbrink. 's-Gravenhage, 1989
*Overijsselse biografieën 3: levensbeschrijvingen van bekende en onbekende
Overijsselaars.* Amsterdam [etc.], 1993
*Predikanten in de frontlinie : de gevolgen van deelname aan het (kerkelijk)
verzet in Nederland tijdens WO II,* door Jan Ridderbos. Barneveld, 2015

Plaatsingslijst

1. – Stukken betreffende de familie Overduin, 1890-1965 en z.d.
 - Stukken (meest kopieën) betreffende het verzetswerk van Leendert en Corrie Overduin gedurende WO II, 1940-1949 en z.d.
 - Kopieën van brieven aan het echtpaar Aukes-Overduin met gelukwensen met de geboorte van hun zoon, september 1951
 - Krantenartikelen (deels kopieën) betreffende de berechting van NSB-ers na WO II, 1945-19471 omslag

2. – Schrift met geschreven tekst voor een Israëlavond op 7 november 1958 te Lonneker
 - Geschreven tekst: *Het volk Israël 5 : de maatschappelijke situatie*, z.d.
 - Geschreven tekst, vermoedelijk van een preek over Israël, z.d.
 - Blocnote met notities van L. Overduin betreffende een door hem gemaakte Israëlreis, 1951
 - *Wegwijzer naar de bureaux van civil affairs, militair gezag, N.B.S. in de provincie Overijssel... etc.* Zwolle, 1945– Kopieën van brieven aan het bestuur van Yad Vashem met aanbevelingen om L. Overduin de Yad Vashem-onderscheiding toe te kennen, 1972-1973 en z.d.
 - Reisverhalen (kopieën) over een bezoek aan Israël in 1951 van de hand van L. Overduin, z.d.
 - Kopie van stuk betreffende ‘boevenfoto’s’, met foto van L. Overduin, 19671 omslag

3. Stukken, ontvangen brieven en persdocumentatie betreffende de affaire A.C. Lasonder-Bauer, 1958-1969 en z.d.
 - Stukken, 1958-1968
 - Ontvangen brieven, 1967 en z.d.
 - Persdocumentatie, 1965-1969 en z.d.1 omslag

4. – Stukken betreffende Overduins leven en arbeid in Enschede in de periode 1945-1955, 1945-1955 en z.d.
 - Stukken betreffende Zwaantje ter Heege, 1939-1945 en z.d.
 - Stukken betreffende Overduins leven en arbeid in Lonneker in de periode 1955-1976, 1955-1976 en z.d.

- Correspondentie betreffende het toekennen aan L. Overduin van een koninklijke onderscheiding, bij gelegenheid van zijn emeritaat, 1965
1 omslag
- 5. – Stukken en persdocumentatie (deels kopieën) betreffende het overlijden van L. Overduin op 17 juli 1976, 1976
– Foto's, 1911-1975 en z.d.
– Artikelen uit periodieken van de hand van L.Overduin, 1947-1969
1 omslag
- 6. *Van eigen erf, maandblad voor Hervormd Lonneker*, 1e jaargang nr. 12, november 1964-8e jaargang nr. 2, juni 1971.
N.B. Een aantal nummers ontbreekt
1 omslag
- 7. Programma van Afscheid Zwaantje ter Heege, wegens haar vertrek naar de School voor Maatschappelijk Werksters te Amsterdam, zaterdag 28 augustus 1943
1 omslag
- 8. Cahier met theologische aantekeningen, z.d.
1 band
- 9. Plakboek met foto's en stukken betreffende de Vrijzinnig Christelijke Jongeren Bond (V.C.J.B.), afd. Enschede, 1941-1943
1 band
- 10. Plakboek met foto's en verslag van een V.C.J.B. kampweek te Vught, 27 juni-4 juli 1942, waar Zwaantje ter Heege in de leiding zat
1 band
- 11. Fotoalbum, z.d.
1 band
- 12. – Handgeschreven notitie *Ds. Gravemeyer en Dr. Banning spreken in de Grootte Kerk op 25 jan. 1946*
– Brief van C. Meyers aan J. Riemens te Leiden, 18 maart 1947
– Handgeschreven preek, z.d.
– Typoscript van godsdienstoefening te houden door Ds. Berkhof op 19 aug. 1945 in de Nicolaïkerk te Utrecht
– *Hervormd Enschede, weekblad der Hervormde gemeente Enschede*, no. 830, 20 juni 1958
1 omslag
- 13-16. Preken, 1952-1972 en z.d.
4 omslagen
13. 1952-1965
14. 1967-1969

15. 1969-1971
16. 1971-1972 en z.d.
- 17-18. Preken, 1941-1972
2 omslagen
17. 1941-1957
18. 1957-1972
19. Aantal exemplaren van *Hervormd Enschede, weekblad der Ned. Herv. gemeente te Enschede*, waarin artikelen van de hand van L. Overduin, 1949-1965

Collectie A. Bekkenkamp auteur van *Leendert Overduin. het leven van een pastor Pimpernel (1900-1976)*

De volgende nummers behelzen het onderzoeksarchief dat A. Bekkenkamp aanlegde ten behoeve van zijn biografie van Leendert Overduin. Waar er op het omslag een korte inhoudsweergave staat, is deze in vette letter boven het betreffende inv. nr. gezet, en correspondeert met het hoofdstuk van de biografie met die naam.

20. **I Aanloop/Leiden**
Stukken betreffende de familie Overduin, 1982-1999 en z.d.
1 omslag
21. **II Enschede '37/'41**
Stukken betreffende Overduins arbeid in Enschede van 1937 tot 1941, 1935-1999 en z.d.
1 omslag
22. **III Joodse Gemeente**
Stukken betreffende de Joodse gemeente te Enschede, 1982-2000 en z.d.
1 omslag
23. **IV Enschede '41/'45**
Stukken betreffende het verzetswerk van Leendert en Corrie Overduin gedurende WO II, 1946-2000 en z.d.
1 omslag
24. **V Interviews**
Gesprekken met mensen die herinneringen ophalen aan WOII in Enschede en aan ds. L. Overduin, alsook documentatie betreffende onderduikers, 1997-2000 en z.d.
1 omslag

25. **VI NSB**
Stukken (veelal kopieën) betreffende tribunalen en
bijzondere rechtspleging na WO II, 1944-2000 en z.d.
1 omslag
26. **VII Historici**
Stukken (grotendeels kopieën) van historische studies en
artikelen betreffende het verzet in Twente en Overduins
rol daarin, 1984-2000 en z.d.
1 omslag
27. **VIII Yad Washem**
Stukken betreffende de Yad Vashem-onderscheiding, en
meer algemene stukken over verzet in WO II, 1984-2000
1 omslag
28. **IX Lasonder**
Stukken betreffende de zogeheten Lasonderaffaire,
1946-2000 en z.d.
1 omslag
29. **X Enschede 45/55**
Stukken betreffende Overduins arbeid te Enschede van
1945 tot 1955, 1998-2000 en z.d.
1 omslag
30. **XI Lonneker 55/76**
Stukken betreffende Overduins arbeid in Lonneker van
1955 tot 1976, 1988-2000 en z.d.
1 omslag
31. **XII Gedachtenis**
Stukken betreffende het overlijden van L. Overduin, de
herdenking van zijn 100e geboortejaar, en de uitgave van
zijn biografie, 1976-2001 en z.d.
32. Stukken (grotendeels brieven) betreffende de herdenking
van Overduins 100e geboortejaar, en de uitgave van zijn
biografie, 1945-2001
1 omslag
33. **Nagekomen stukken aug. 2001 ds. L. Overduin**
Overige stukken, 1976-2001 en z.d.
1 omslag
34. Interviews, afgenomen door dr. B.J. Flim, betreffende
Leendert Overduin, 1997-1998
1 omslag

35. – Stuk van Kees Moulijn over Leendert Overduin, z.d., met begeleidend schrijven aan dhr. H. Zwartz, 13-12-2000
 – Herdenking van de razzia van 13 en 14 september 1941 in Twente, op 13 september 2012 bij de synagoge van de NIG Twente, Enschede
 1 omslag
36. **Nagekomen stukken L. Overduin februari 2006**
 Stukken, grotendeels betreffende de herdenking van Overduins 100e geboortjaar in 2000 en de toen verschenen biografie, 1997-2006
 1 omslag
37. Stukken betreffende L. Overduin en antisemitisme, 1953-2001 en z.d.
 1 omslag
38. Stukken betreffende het verzetswerk van L. Overduin, 1973-2010
 1 omslag
39. Brieven uit 2001 betreffende de rol in het verzet tijdens WO II van Jan en Tine Koomans
 1 omslag

Toevoeging 2020

- Enkele stukken betreffende Overduin en lezingen
 1 omslag

Toevoeging 2021

- Enkele stukken en knipsels betreffende Overduin n.a.v. herdenking 75 jaar bevrijding met begeleidend schrijven van A. Bekkenkamp, 2019-2020 en z.d.
 1 omslag

Toevoeging 2022

- ‘Leendert Overduin Civil Courage Essay Contest 29-06-2022 Enschede, Netherlands’, 2022.
 1 deel

Toevoeging 2024

- Bekkenkamp, A., *Der Judenretter und Versöhner aus Enschede: Pastor Leendert Overduin*. Übersetzt aus dem Niederländischen von Willi Feld. Herausgegeben von Herbert F. Zwartz und Karl-Wilhelm Dahm, Lit. Verlag Dr. W. Hopf, Berlin, 2024.

- Ontvangen en verzonden brieven en afdrukken van emailberichten betreffende vertaling en uitgave van *Der Judenretter...*, stukken betreffende ‘Civil Courage’ Essay Contest, typoscript met aantekeningen voor toespraak bij door Zwartz aangeboden diner voor leden Overduin-comité, ‘Groep Overduin in de bres’, bachelorwerkstuk van Pim Beuwer, losse stukken, 2001-2023 en z.d.